

100 ROKOV OD OTVORENIA ŠTÁTNEJ VEREJNEJ NEMOCNICE V KOŠICIACH¹

Peter KOVAL

Zdravotnícke zariadenia na začiatku 20. storočia na východnom Slovensku sa nachádzali vo väčších mestských centrách a väčšina z nich bola v začiatkoch Československej republiky (ČSR) neúčelná, primitívne zariadená, mali nízku lôžkovú kapacitu a nezvládali nápor pacientov. Ich materiálno-technický stav vo výraznej miere ovplyvňovalo hospodárske postavenie tejto časti krajiny. Región prakticky počas celého medzivojnového obdobia zápasil s hospodársko-sociálnymi problémami a jeho ekonomická zaostalosť sa prejavila aj v stave nemocničných zariadení. Slovenskí pacienti si vo vážnych prípadoch radšej vybrali pre liečbu veľké nemocnice za hranicami novovytvoreného štátu v Budapešti či vo Viedni, resp. v rámci republiky najlepšie vybavené nemocnice v Bratislave a v Prahe. Stále platilo, že obyvatelia zo sociálne slabšieho prostredia sa liečili väčšinou sami v domácom prostredí alebo uprednostnili služby neodborníkov, čo malo za následok vyššiu úmrtnosť obyvateľstva.

Košice, najväčšie mestské centrum na východe Slovenska, „vstupovali“ do ČSR s jednou mestskou nemocnicou (fungovala tu aj epidemická nemocnica a pôrodnica). Mala síce kapacitu len 120 lôžok, no aj tak bola najväčším zdravotníckym zariadením v tomto regióne. Materiálno-technicky bola porovnateľná s ostatnými menšími nemocnicami. Budova bola zastaraná a neudržiavaná. Medzi jej hlavné problémy patrilo nedodržiavanie základných hygienických zásad či zlá organizácia oddelení. Riaditeľ nemocnice MUDr. Jozef Uram,² ktorý prevzal košickú nemocnicu v januári 1919, ju nazval „paródiou zásad hygieny a humanizmu“. Prekážkou modernizácie košickej mestskej nemocnice bol samotný predprezratový riaditeľ MUDr. Peter Huszka brániaci sa napredovaniu zariadenia po materiálno-technickej stránke.

Starú mestskú nemocnicu v Košiciach prevzal do správy štát a umiestnil ju do nových priestorov Komenského ústavu, kde bola poskytovaná liečba v provizórnych podmienkach. V siedmich pavilónoch boli zriadené chirurgické, interné, infekčné, neskôr aj kožné (pohlavné choroby), detské oddelenie. Primárom chirurgie bol MUDr. Uram, interné a infekčné oddelenia mal na starosti MUDr. Mikuláš Očenášek,³ kožné oddelenie pracovalo pod vedením MUDr. Raimunda Šrámka a detské

- 1 Príspevok vznikol v rámci projektu APVV-19-0058 *Multietnicita a multikonfesionalita a ich vplyv na spoločenský, politický a kultúrny vývoj okrajových oblastí v prvej polovici 20. storočia (na príklade východného Slovenska a Podkarpatskej Rusi)*.
- 2 MUDr. Jozef Uram (1885 – 1944), chirurg, organizátor zdravotníctva, z poverenia ministra s plnou mocou pre správu Slovenska MUDr. Vavra Šrobára sa v roku 1919 stal riaditeľom mestskej nemocnice a v roku 1924 aj novopostavenej Štátnej verejnej nemocnice v Košiciach, kde vykonával zároveň funkciu primára chirurgického oddelenia.
- 3 MUDr. Mikuláš Očenášek (1886 – 1973), český lekár, internista, od roku 1916 pôsobil v Košiciach, bol (až do roku 1938) primárom interného oddelenia Štátnej nemocnice v Košiciach.

oddelenie viedol primár MUDr. Jaroslav Jindra.⁴ Nemocnica v roku 1921 zamestnávala ďalších 11 sekundárnych lekárov a v prípade potreby mala zazmluvnených aj viacerých externých lekárov. Do budovy po starej mestskej nemocnici bol umiestnený ústav pre choromyselných pod vedením MUDr. Jaroslava Stuchlíka.⁵ Provizórna nemocnica mala 500 lôžok, no jej kapacita nepostačovala. Počet hospitalizovaných pacientov každým rokom narastal.

Bývalá uhorská vláda na začiatku 20. storočia, všimnúc si neúnosné pomery v nemocničnej starostlivosti na území východného Slovenska, pripustila z toho vyplývajúce možné hrozby. Začala spoluprácu s mestom Košice, ktoré darovalo na výstavbu nového zdravotníckeho zariadenia svoj pozemok na južnej periférii mesta. Nemocnica bola projektovaná na 600 postelí. Uhorská vláda menovala aj riaditeľa nemocnice v osobe MUDr. Júliusa Kaczwinského, známeho chirurga z Gyuly. So stavbou sa začalo v roku 1914, ale prvá svetová vojna postup výstavby značne spomalila. Československý štát prevzal stavbu v marci 1919. Pôvodné stavebné plány bolo potrebné prispôbiť novým pomerom a hlavne víziám nových štátnych predstaviteľov. Rozsahovo väčší areál a povojnová kríza natiahli výstavbu košickej nemocnice o niekoľko rokov.

Nová štátna nemocnica v Košiciach bola otvorená 24. júna 1924 a stala sa najväčším a najmodernejším zdravotníckym zariadením na východnom Slovensku. Lôžková kapacita sa v priebehu medzivojnového obdobia navýšila zo 610 až na 950 postelí. Bola postavená v pavilónovom systéme, čiže každé oddelenie malo svoju vlastnú budovu. V nemocnici sa v polovici 20. rokov nachádzalo osem základných oddelení – chirurgické (160 lôžok), interné (140), kožné (140), očné (50), detské (50), pľúcne (40), infekčné (20) a psychiatrické (200). Okrem pavilónov sa v areáli nemocnice nachádzali ďalšie objekty ako napr. administratívno-hospodárska budova, prosektúra, obytný dom, kotolňa. K vyššiemu štandardu nemocničných služieb prispeli aj moderné sterilizačné a dezinfekčné zariadenia, parná práčovňa, kuchyňa, chladiareň s výrobou umelého ľadu či vlastná pekáreň. V roku 1925 mala šesť primárov, 18 sekundárnych lekárov a ošetrovateľské služby mali na starosti reholné sestry (Rád Sv. Vincenta).⁶ Riaditeľom nemocnice bol chirurg MUDr. Jozef Uram. V roku 1937 mala košická nemocnica pri 950 lôžkach deviatich stálych, 16 pomocných lekárov a 100 osôb pomocného ošetrovateľského personálu. Ostatné východoslovenské nemocnice sa k takýmto počtom lôžok, oddelení i personálu počas celého medzivojnového obdobia ani nepriblížili. Do roku 1939 sa v nemocničnom areáli dostavali hospodárske a administratívne budovy, tým nemocnica mala celko-

-
- 4 MUDr. Jaroslav Jindra (1885 – 1953), český lekár, pediater, primár pediatrického oddelenia Štátnej nemocnice v Košiciach a organizátor boja proti infekčným ochoreniam na východnom Slovensku a Podkarpatskej Rusi.
 - 5 MUDr. Jaroslav Stuchlík (1890 – 1967), český lekár, psychiater, primár neurologicko-psychiatrického oddelenia Štátnej nemocnice v Košiciach, organizátor lekárskeho spolku.
 - 6 V roku 1928 posty primárov zastávali: MUDr. Uram (chirurgické odd.), MUDr. Očenášek (interné), MUDr. Jozef Dérer (očné odd.), MUDr. Adolf Měska (kožné a pohlavné choroby), MUDr. Stuchlík (nervové a psychiatrické odd.), MUDr. Václav Strimpl (prosektor a bakteriológ), MUDr. Anton Korman (detské odd.).

vo 15 pavilónov. Oddelenie pre choroby nervové a psychiatrické naďalej ostalo v budove bývalej mestskej nemocnice.

Košice sa v polovici 20. rokov 20. storočia stali najvýznamnejším zdravotníckym centrom východného Slovenska. Novopostavená Štátna verejná nemocnica výraznou mierou pomohla v rozvíjaní najdôležitejších medicínskych odborov, vo výchove odborníkov aj ošetrovateľského personálu. Rovnako neoceniteľné miesto v tomto rozvoji patrí aj odbornému personálu. Predovšetkým českí lekári zanechali v meste Košice a jeho zdravotníckom zariadení nezmazateľnú stopu. Na konci medzivojnového obdobia následkom Viedenskej arbitráže košickú nemocnicu región stratil. Popri nej sa mimo hraníc ČSR v tom čase ocitla napr. aj rožňavská nemocnica či nemocnice na Podkarpatskej Rusi (Užhorod a Mukačevo), ktoré boli výraznou pomocou v najzložitejších medzivojnových časoch.

Použitá literatúra:

Slovenský východ 1921

JIROUŠKOVÁ, Marta – KOVÁČ, Pavel. *Z histórie zdravotníctva na východnom Slovensku (v rokoch 1918 – 1938)*. Košice : Krajský úrad národného zdravia, 1988.

JIROUŠKOVÁ, Marta – PLATOVÁ, Jarmila. *Nemocničná starostlivosť v Košiciach v rokoch 1918 – 1938*. In *Medicína, farmácia a veterinárna medicína v období vzniku Československej republiky. 12. medzinárodné sympóziu k dejinám medicíny, farmácie a veterinárnej medicíny. Historia Medicinae Slovaca III.*, Bratislava : Univerzita Komenského v Bratislave, Lekárska fakulta, 2018.

MÁŠOVÁ, Hana. *Nemocniční otázka v meziválečném Československu*. Praha : Karolinum, 2005.

MYDLÍK, Miroslav – VAJÓ, Július (eds.) *História Univerzitnej nemocnice Louisa Pasteura v Košiciach*. Košice : Univerzita Pavla Jozefa Šafárika, 2013.

SKÁCELÍK, František. *Počátky organizace veřejného zdravotnictví na Podkarpatské Rusi*. In *Věstník českých lékařů*, roč. 21, 1930, č. 42.

SLABEJ, Ján. *Zdravotníctvo v bývalej župe košickej*. In ŠTANCL, J. G. (ed.). *Jubilejný almanach mesta Košíc a východného Slovenska 1918 – 1928*. Košice : Výbor pre oslavy 10. výročia ČSR v Košiciach, 1928.

URAM, Jozef. *Čsl. štátna nemocnica v Košiciach*. In *Sborník vydaný Spolkom československých lekárov v Bratislave u príležitosti valného zhromaždenia Ú. J. Čs. L. dňa 27. – 29. júna 1925 v Bratislave*. Bratislava : 1925.

VAJÓ, Július. *MUDr. Jozef Uram – prvý riaditeľ a primár chirurgického odd. 80. ročnej jubilujúcej Štátnej nemocnice – terajšej Fakultnej nemocnice L. Pasteura, LF UPJŠ v Košiciach*. In JENČA, A. (ed.). *80. výročie založenia Fakultnej nemocnice Louisa Pasteura. Zborník referátov*, Košice : Univerzita Pavla Jozefa Šafárika, 2004.